

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหาที่ทำการวิจัย

ระบบการค้าเสรีที่เริ่มเข้ามามีบทบาทในกลุ่มประเทศสังคมนิยมเพื่อนบ้านของไทย อันได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามและประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ความพยายามของประเทศเหล่านี้ในการเร่งพัฒนาเศรษฐกิจและฟื้นฟูประเทศจากภาวะสงคราม ประกอบกับการที่ประเทศไทยได้ประสบความสำเร็จระดับหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจในระบบการค้าเสรี ส่งผลให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศที่มีความเหมาะสมที่จะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศเพื่อนบ้านได้

รัฐบาลไทยเองก็ตระหนักในข้อนี้ จะเห็นได้ว่าบทบาทในการให้ความร่วมมือทางวิชาการและเศรษฐกิจแก่ต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศเพื่อนบ้าน ได้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ กล่าวคือ มูลค่าความช่วยเหลือแก่ต่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นผู้ให้ ใน พ.ศ. 2535 คิดเป็น 175 ล้านบาท มูลค่าความช่วยเหลือนี้ได้เพิ่มเป็น 246 ล้านบาทในปี 2537 และ 273 ล้านบาทในปี 2538 (กรมวิเทศสหการ 2539)

มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยสภาพทางภูมิศาสตร์ตั้งอยู่ในภูมิภาคที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย ในทางวัฒนธรรม ประชากรส่วนใหญ่พูดภาษาและมีวัฒนธรรมใกล้ชิดกับวัฒนธรรมลาว และประชากรส่วนหนึ่งในตอนล่างของภาค พูดภาษาและมีวัฒนธรรมใกล้ชิดกับวัฒนธรรมกัมพูชา สามารถติดต่อสื่อสารกันด้วยภาษาที่เป็นภาษาประจำชาติของทั้งสองประเทศนี้ได้ ในทางวิชาการ มหาวิทยาลัยถือเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของประเทศ ให้การศึกษาระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก รวม 95 สาขา ใน 15 คณะ

ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจเลยที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นถูกมองว่าอยู่ในสถานะที่จะให้ความร่วมมือทางวิชาการแก่ประเทศเพื่อนบ้านได้เป็นอย่างดี และบทบาทในด้านนี้ของมหาวิทยาลัยขอนแก่นก็ได้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ทั้งการให้ความช่วยเหลือโดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลไทยผ่านกรมวิเทศสหการ และที่มีมากกว่าคือ การให้ความช่วยเหลือทางเทคนิค เช่น การจัดฝึกอบรมและดูงานให้แก่ประเทศต่างๆ โดยประเทศเหล่านั้นได้รับทุนจากประเทศหรือองค์กรระหว่างประเทศอื่น ทั้งนี้ เนื่องจากตั้งแต่ ปี 2530 เป็นต้นมา ปัญหาการเมืองในประเทศกัมพูชาได้เริ่มคลี่คลาย และความช่วยเหลือจากต่างประเทศเริ่มหลั่งไหลกลับเข้าสู่ประเทศกัมพูชาและเวียดนาม โดยก่อนหน้านี้ทั้ง 2 ประเทศถูกโดดเดี่ยวและงดความช่วยเหลือ อันเป็นผลมาจากการสร้างอิทธิพลทางการเมืองโดยเปิดเผยของประเทศเวียดนามในกัมพูชา (Le Van Minh 1989) กล่าวโดยเฉพาะประเทศกัมพูชานั้น ภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปซึ่งจัด

ขึ้นโดยองค์การสหประชาชาติใน พ.ศ. 2536 ปรากฏว่าความช่วยเหลือจากต่างประเทศหลังไหลเข้าสู่ประเทศอย่างมากมายและรวดเร็ว และปรากฏว่ามีผู้เชี่ยวชาญจากประเทศไทยเข้าไปทำงานในประเทศกัมพูชากับองค์การระหว่างประเทศเป็นจำนวนมาก รวมทั้งการให้คำปรึกษาและการจัดการฝึกอบรมเป็นครั้งคราวด้วย สำหรับประเทศลาวนั้น ด้วยความใกล้ชิดอย่างมากในทางวัฒนธรรมและภาษา จึงมีการมอบหมายให้นักวิชาการ นักเทคนิค และนักพัฒนาชาวไทยจัดการอบรมศึกษาดูงานให้เป็นจำนวนมากที่สุดเมื่อเทียบกับใน 3 ประเทศ

ในท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงนี้ อาจกล่าวได้ว่า มหาวิทยาลัยขอนแก่นเองยังไม่มีนโยบายที่ชัดเจน หรือมีระบบข้อมูลที่จะเอื้อต่อการสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แน่หน่อนที่สุดว่าการที่จะสามารถกำหนดนโยบายที่ถูกต้อง เหมาะสม และชัดเจน ย่อมขึ้นอยู่กับข้อมูลที่มีอยู่ งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามนี้

ในส่วนของผู้ปฏิบัติ คือ คณะ ภาควิชา และบุคลากรของมหาวิทยาลัยที่ให้ความร่วมมือทางวิชาการเอง ก็มีลักษณะต่างคนต่างทำ ขาดการประสานงานและขาดข้อมูลของกันและกัน ทำให้โครงการส่วนใหญ่มีลักษณะตั้งรับและเป็นขึ้นๆ ขาดการพัฒนาให้เป็นโครงการใหญ่ที่จะสามารถเห็นผลและเกิดประโยชน์ชัดเจนทั้งต่อผู้รับความช่วยเหลือและต่อผู้ให้คือบุคลากรของมหาวิทยาลัยและตัวมหาวิทยาลัยโดยตรง

โครงการวิจัยนี้ เป็นความพยายามหนึ่งในการรวบรวมข้อมูลความร่วมมือที่ดำรงอยู่ และการวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านี้เพื่อให้เห็นภาพรวมของสถานภาพการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ โดยการใช้งบประมาณในการวิจัยที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงสถานภาพการให้ความร่วมมือทางวิชาการแก่ประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอินโดจีน คือ ประเทศลาว กัมพูชาและเวียดนาม

1.2.2 เพื่อรวบรวมและจัดทำทำเนียบโครงการให้ความร่วมมือทางวิชาการแก่ประเทศเพื่อนบ้าน

1.2.3 เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาในการดำเนินโครงการให้ความร่วมมือและให้ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการปรับปรุงนโยบายและระบบการประสานความร่วมมือทางวิชาการในประเทศเพิ่มขึ้น

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึงการให้ความร่วมมือทางวิชาการแก่ประเทศเพื่อนบ้าน ดังนั้นความร่วมมือทางวิชาการที่มหาวิทยาลัยเป็นผู้รับ เช่น ทุนวิจัย ทุนการศึกษา เพื่อประโยชน์ของบุคลากรของมหาวิทยาลัยโดยตรงจึงมิได้รวมอยู่ในการศึกษาครั้งนี้ โดยส่วนใหญ่การให้ความ

ร่วมมือทางวิชาการ เช่น การฝึกอบรมจะมีได้ใช้งบประมาณของมหาวิทยาลัย แต่เป็นงบประมาณที่มหาวิทยาลัยหรือคณะรับมาจากแหล่งอื่น เพื่อให้มหาวิทยาลัยหรือคณะ สามารถจัดกิจกรรมทางวิชาการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประเทศเพื่อนบ้าน ในกรณีดังกล่าวนี้ ถือว่าอยู่ในขอบเขตของการวิจัย โดยถือว่ามหาวิทยาลัยเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ (ประโยชน์ทางตรง)

ประเทศเพื่อนบ้าน ที่มุ่งเน้นในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาค ลุ่มแม่น้ำโขง อันได้แก่ประเทศลาว กัมพูชา เวียดนาม เมียนมาร์ และจีน (ตอนใต้) อย่างไรก็ตามในกรณีที่โครงการให้ความร่วมมือทางวิชาการ ครอบคลุมประเทศอื่นๆ นอกเหนือจาก 3 ประเทศนี้ก็จะรวบรวมไว้ด้วย แต่โครงการดังกล่าวจะต้องมีประเทศผู้รับ 1 ใน 5 ประเทศนี้ด้วย จึงจะรวมไว้ในการสำรวจ

ในการศึกษาสถานภาพของความร่วมมือจะครอบคลุมประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. องค์กรของมหาวิทยาลัยที่ให้ความร่วมมือ จะศึกษาว่ามีคณะใดบ้างที่เกี่ยวข้อง มีจำนวนเท่าใด และมูลค่าของความร่วมมือในรายคณะเป็นเท่าใด
2. ขอบเขตของความร่วมมือ จะศึกษาถึงโครงการความร่วมมือทั้งหมดว่าครอบคลุมประเทศใด จำนวนโครงการ มูลค่าของโครงการ และระยะเวลาของโครงการ
3. ขอบเขตความร่วมมือ จะศึกษาใน 2 ส่วน คือ
 - ก. ความร่วมมือกับประเทศผู้รับ จะศึกษาถึงเนื้อหาของความร่วมมือว่าครอบคลุมสาขาใดและจะวิเคราะห์ถึงความหลากหลาย ความครอบคลุมและความเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์การพัฒนา
 - ข. แหล่งทุน จะศึกษาถึงความร่วมมือกับแหล่งทุน โดยศึกษาว่าแหล่งทุนมาจากภายในประเทศหรือต่างประเทศ และเป็นแหล่งทุนจากภาครัฐบาลหรือเอกชน
4. ระดับความร่วมมือ จะศึกษาถึงลักษณะของความร่วมมือว่าเป็นความร่วมมือในระดับใด เช่น การจัดการฝึกอบรมเป็นครั้งๆ ความร่วมมือด้านการศึกษาค้นคว้า ความร่วมมือด้านการวางแผนและการกำหนดนโยบายหรือการจัดทำโครงการพัฒนา เป็นต้น
5. ปัญหาของความร่วมมือ จะศึกษาถึงปัญหาที่บุคลากรหรือคณะที่ให้ความร่วมมือระบุถึงโดยตรง และการวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

1.4 วิธีวิจัย

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นข้อมูลแบบปฐมภูมิ แหล่งที่มาของข้อมูลคือ คณะภาควิชา และบุคลากรของมหาวิทยาลัยที่ให้ความร่วมมือทางวิชาการแก่ประเทศเพื่อนบ้าน วิธีการเข้าถึงแหล่งข้อมูล ในขั้นต้น ได้ทำหนังสือถึงคณบดีของทุกคณะ สอบถามว่าในคณะเคยมีการให้ความร่วมมือแก่ประเทศเพื่อนบ้านบ้างหรือไม่ กระทำโดยใคร เมื่อได้ข้อมูลดังกล่าว คือ

ชื่อของภาควิชาหรือบุคคลที่เป็นหัวหน้าโครงการ หรือผู้ประสานงาน จึงติดต่อขอสัมภาษณ์หรือส่งแบบสอบถามไปให้กรอกทุกราย และในแบบสอบถามจะมีคำถามถึงแหล่งข้อมูลเพิ่มเติมด้วย และจากแหล่งข้อมูลเพิ่มเติมนี้ก็ได้มีการสัมภาษณ์ต่อ

สำหรับเครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือแบบสอบถามนั้น มีวิธีการสร้างโดยการอิงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา และได้มีการศึกษาเพิ่มเติมจากทำเนียบองค์กรด้านการพัฒนาและทำเนียบผู้ชำนาญการต่างๆ ทั้งนี้เนื่องจากโครงการนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะจัดพิมพ์ข้อมูลความร่วมมือรายโครงการ เพื่อให้เป็นฐานข้อมูลให้แก่ผู้ที่สนใจศึกษาหรือริเริ่มทำกิจกรรมความร่วมมือใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงต่อไปได้ จึงต้องการให้ข้อมูลที่ปรากฏมีครบถ้วนแต่กระตัดรัดพอเหมาะแก่การใช้งาน การอ้างอิงและการประสานงานต่อไป

จากวิธีการดังกล่าว ในที่สุดได้ข้อมูลความร่วมมือจากการตอบกลับและการสัมภาษณ์ตัวต่อตัวรวม 38 โครง จาก 11 หน่วยงานของมหาวิทยาลัย โดยในปีที่สำรวจมหาวิทยาลัยมีหน่วยงานระดับคณะอยู่รวมทั้งสิ้น 21 หน่วยงาน

การวิเคราะห์ข้อมูลในสถิติเชิงพรรณนา โดยส่วนใหญ่ใช้เพียงการหาค่าร้อยละ เนื่องจากข้อมูลเป็นข้อมูลที่ไม่ซับซ้อน